

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר מרדכי קורנפלד שליט"א

יומא דף מז: - בענין אופני קמיצה וחפינההקדמה

1.1

יומא מז. - מז:

ת"ר מלא קומצו יכול מבורץ ת"ל בקומצו אי בקומצו יכול אפילו בראשי אצבעותיו תלמוד לומר מלא קומצו כדקמצי אינשי הא כיצד חופה שלש אצבעותיו על פיסת ידו וקומץ ובמחבת ובמרחשת מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה וזו היא עבודה קשה שבמקדש, זו היא ותו לא והא איכא מליקה והא איכא חפינה אלא זו היא מעבודות קשות שבמקדש, א"ר יוחנן בעי רבי יהושע בן עוזא בין הבינים של מלא קומצו מהו א"ר פפא דגואי לא תיבעי לך דודאי קומץ הוא דבראי לא תיבעי לך דודאי שירים הוא כי תיבעי לך דביני ביני מאי א"ר יוחנן הדר פשטה יהושע [בן] עוזא בין הבינים ספק נינהו.

1.2

רש"י שם

אי בקומצו. דדייקין יכול בראשי אצבעותיו יקומץ מעט וכל כמה דמחוסר טפי מעלי ת"ל מלא: ובמחבת ובמרחשת. שהוא מיני טיגון שהן אפיות תחילה וחוזר ופותתן וקשה קמיצתן מלהיות מבורצת יותר מקמיצת מנחת סולת שבירוציה נופלין מאליהן צריך להיות מוחק בגודלו בירוצין של מעלה ובאצבעו קטנה בירוצין של מטה: והאיכא מליקה. דתניא בה נמי וזו היא עבודה קשה (בהכל שוחטין): והא איכא חפינה. שבפנים דתניא בה נמי לקמן בפירקין (דף מט:): וזו היא עבודה קשה.

1.3

גמ' שם מז: - מח.

בעי רב פפא בין הבינים של מלא חפניו מהו מאי קא מבעיא ליה אי גמר מלא מלא מהתם היינו הך רב פפא הכי בעי ליה מלא חפניו והביא בעינן והא איכא או דילמא ולקח והביא בעינן והא ליכא תיקו, אמר רב פפא פשיטא לי מלא קומצו כדקמצי אינשי בעי רב פפא קמץ בראשי אצבעותיו מהו מלמטה למעלה מהו מן הצדדין מהו תיקו, אמר רב פפא פשיטא לי מלא חפניו כדחפני אינשי בעי רב פפא חפן בראשי אצבעותיו מהו מלמטה למעלה מהו מן הצד מהו חפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו מהו תיקו, בעי רב פפא דבקה לקומץ בדופניה דמנא מאי תוך כלי בעינן והא איכא או דילמא הנחה בתוכו כתקנו בעינן והא ליכא תיקו, בעי מר בר רב אשי אפכיה למנא ודבקה לקומץ בארעיתיה דמנא מהו הנחה בתוכו בעינן והא איכא או דילמא הנחה כתקנו בעינן וליכא תיקו, בעי רב פפא מלא חפניו שאמרו מחוקות או גדושות א"ל רבי אבא לרב אשי ת"ש מלא חפניו שאמרו לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות.

1.4

רש"י שם

אי גמר מלא מלא. מה קומץ בירוצו אינו נקטר אף חפינה בירוציה פסולין: היינו הך. דבעינן לעיל מהו שיעשה מדה לחפינה דהני תרוייהו חדא טעמא הוא דבירוצין ומדה לקומץ מקומצו נפקא לן כדאמרין לעיל בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ וגבי בירוצין נמי תנינא לעיל יכול מבורץ ת"ל בקומצו ואי איפשט לן דמיייתין לחפינה דרשה דבקומצו בגזירה שוה כאילו כתיב בחפניו תרוייהו מיפשטי מינה: רב פפא הכי בעי. להא בלא גזירה שוה דמלא מלא איכא למיבעיא להא אי נמי לא מיייתי בחפניו לגבי חפינה אבל ההיא דלעיל לעשות מדה לחפינה ליכא למיבעיא אלא מגזירה שוה דמולקח לא שמעינן שלא יעשה מדה לקומץ דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה במסכת סוכה (דף לז.). והא ליכא. שמאיליו נכנס לבין הבינים והוא לא נתכוון: כדקמצי אינשי. צידו של אצבעותיו למטה: בראשי אצבעותיו. פס ידו למטה ותחב אצבעותיו בסלת וקמץ קומץ שלם עד שמילא כל אורך פס ידו: מלמטה למעלה. שהפך גב ידו למטה והעלה הקומץ בראשי אצבעותיו לתוך פס ידו: מן הצד. כלומר שלא כדרך הקומצין גב ידו למטה ולא תחב אצבעותיו בסלת אלא מוליך על גב ידו בדוחק והסלת נכנס בפס ידו דרך אצבעותיו: כדחפני אינשי. חודה של פס היד למטה.

1.5

גמ' שם מט.

דאיבעיא להו חופן חוזר וחופן או לא, תא שמע כך היתה מידתה מאי לאו כשם שמדתה מבחוץ כך מדתה מבפנים לא דילמא שאם רצה לעשות מדה עושה אי נמי שלא יחסר ושלא יותר, תא שמע כיצד הוא עושה אוחז את הבזך בראש אצבעותיו ויש אומרים בשיניו ומעלה בגודלו עד שמגעת לבין אצילי ידיו וחוזר ומחזירה לתוך חפניו וצוברת כדי שיהא עשנה שוה לבוא ויש אומרים מפזרה כדי שיהא עשנה ממהרת

לבוא וזו היא עבודה קשה שבמקדש זו היא ותו לא והא איכא מליקה והא איכא קמיצה אלא זו היא עבודה קשה מעבודות קשות שבמקדש שמע מינה חופן וחוזר וחופן שמע מינה.

1.6 **הגהות הגר"א שם גמ', בשינוי (ומעלה) בגודליו (עד שמגעת לבין אצילי ידיו וחוזר ומחזירה) לתוך חפניו.**
בשינוי ומערה בגודלו לתוך חפניו, כצ"ל, ושבינתיים סגור בעגולים.

כדקמצי אינשי וכדחפני אינשי

2.1 **רש"י מנחות יא. ד"ה מן הצד**
למעלה אצל גודל או למטה אצל קמיצה דליכא חציצה, דהיינו מן הצד, דלאחר שקמץ הופך גב ידו למטה כדי שלא יפול מן הקומץ כלום והוי גודל וקמיצה מן הצד.

2.2 **רש"י שם ד"ה כדקמצי אינשי**
מכניס לידי אצבעותיו ודוחק בקמח והקמח נכנס בתוך ידו.

2.3 **גמ' מנחות נח.**
במאי קא מיפלגי אביי סבר יש קומץ פחות משני זיתים ויש הקטרה פחותה מכזית ורבא אמר אין קומץ פחות משני זיתים.

2.4 **תוס' רא"ש יומא מח. ד"ה בעי רב פפא**
הך בעיא לא תליא בג"ש דמלא מלא, דבקומצו לא משמע אלא מה שהוא בתוך הקומץ אבל בחפניו איפשר דמשמע שפיר אפילו גדושות לפי שאין דרך בני אדם לחפון מלא חפניו בצמצום מחוקות, הילכך מיבעיא ליה אי לישנא דבחפניו מחוקות או גדושות ואייתא ליה רבא ברייתא דאין דרך לחפון לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות, ולא שייך נמי לבעיא דבין הבינים דהכא ולקח והביא איכא.

בין הביניים

3.1 **מאירי יומא מז:**
הדביק אצבעותיו זה בזה, אם אעפ"כ נכנס מן הקמח בין האצבעות כגון שהיו ידיו כחושות ופרקיהן בולטים ונותנים ריוח בין הדבקים ואי אפשר לו להדביקם כל כך כו'. ומתוך כך לדעת הפוסקים כן ראוי לברור לקמיצת כהנים שידיהם שמנות ובעלות בשר שלא יכנס דבר בין אצבעותיהם. אף מלא חפניו של יום הכפורים לדעת המעמיד זו של מנחה בספק אף זה ספק ואי אפשר לברור כהן שמן לחפינה שאינה כשרה אלא בכהן גדול, ומי"מ נראה מתוך כך שצריך להדביק אצבעותיו ביותר עד שלא יכנס ביניהן כלום.

3.2 **תוס' רא"ש יומא מז: ד"ה בין הביניים ספק**
ר' יוחנן קאמר דיהושע עוזא דקדק וחזר הרבה לפשוט בעייתו ולא יכול, ואמר שעלתה בעייתו בתיקו וצריך לעשות לבין הביניים כדין ספק כדמפרש ואזיל.

3.3 **ריטב"א יומא מז: ד"ה בין הביניים ספק**
ואיכא למידק דכיון דספק קאמר דהוי מאי פשיטותא הכא לבעיין, ואפשר דה"ק בין הביניים ספק לפי שהוא נדון כפנים וכבחוץ כספק בין השמשות שיש בו מן היום ומן הלילה הכא נמי יש בו מבפנים ויש בו מבחוץ וכקומץ ושירים המעורבין ביחד.

בראשי אצבעותיו

4.1 **תוס' יומא מז: ד"ה קמץ**
לאו היינו כמו ההוא דלעיל, יכול אפי' בראשי אצבעותיו, דההוא דלעיל היינו שאין לו סלת אלא בראשי אצבעותיו והכא בעי למימר שהתחיל לקמוץ בראשי אצבעותיו ונטל סלת כל כך עד שחופה אצבעותיו על פס ידו.

4.2

פני הר"ח שם

ועוד בעי מי שקמץ בראשי אצבעותיו או מן הצדדין של אצבעותיו מהו וכן מי שחפן בראשי אצבעותיו או מקצת אצבעותיו עד שמעלה לתוך חפניו.

מלמעלה למטה

5.1

רש"י מנחות יא. ד"ה מלמטה למעלה

שהכניס אצבעותיו בקמח וגב היד כנגד הקמח וקומץ.

5.2

תוס' מנחות יא. ד"ה מלמטה למעלה

פירש בקונטרס שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח וגב ידו כנגד הקמח וקמץ, ואין זה כראשי אצבעותיו דלעיל דהתם פס ידו כנגד הקמח ומכניס ראשי אצבעותיו וקומץ מלא קומצו עד פס ידו, והשתא לפי הקונטרס קורא ראשי אצבעותיו למטה וכו', ומלמטה למעלה יש לפרש שמכניס ידו בקמח דרך פס היד עד שמגיע לראשי אצבעותיו.

5.3

מאירי יומא מז:

קמץ את המנחה כו' ממטה למעלה, כגון שנתן גב היד כנגד הקמח ומעכה עד שבלט הקמח ונכנס לפס היד.

מן הצדדין

6.1

רש"י מנחות יא. ד"ה מן הצדדין

שנתן גב ידו על הקמח והוליד ידו עד שנכנס הקמח דרך צידו לתוך ידו, ל"א מן הצדדין מצדי הכלי שלא קמץ באמצע הכלי.

גדושות מחוקות וטפופות

7.1

גמ' יומא מז.

אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית שהיה חופן ארבעת קבין במלוא חפניו.

7.2

רמב"ם בפיה"מ ליומא יח: ד"ה מסרוהו

היו מוליכין אותו לעליית בית אבטינס ללמדו חפינת הקטרת, וזה לדעת האומר שהוא מן העבודות הקשות שבמקדש, ועוד נבאר בתחילת מנחות כי אין הדבר כן אלא כמו שאמרו לשם מלא חפניו כדחפני אינשי.

7.3

רמב"ם פ"ד מהלכות עבודת יוה"כ הלכה א'

ואוחז שפת הכף בראשי אצבעותיו או בשיניו ומערה הקטורת בגודלו לתוך חפניו עד שמחזירה למלוא חפניו כשהיתה, וזו היא עבודה קשה שבמקדש.

7.4

תוס' מנחות יא. ד"ה והאיכא חפינה

כשהיה נכנס לפני ולפנים ולא כשהיה חופן בלשכת בית אבטינס, ועבודה קשה היא מאד כדמוכח ביומא (דף מט:).

7.5

תוס' יומא מט: ד"ה והאיכא

נראה לי דהנך ג' דקא חשיב הכא עבודות קשות הם לכהן לעשות שיש בהן צער, מליקה למלוק בצפורנו לחתוך המפרקת וכן קמיצה דמנחת מאפה שיש לו צער לכהן למחוק בגודלו מלמעלה ובאצבע קטנה מלמטה ולהשוות דבר קשה וכן בחפינה כדמפרש שנוטל הבזך בשיניו.

חפינה עבודה קשה שבמקדש

8.1

ר"ח יומא מט:

כיצד הוא עושה אוחז הכף בראשי אצבעותיו וי"א בשניו ומערה בגודלין עד שמעלה לבין אצילי ידיו.

8.2

ריטב"א שם ד"ה כיצד הוא עושה

אוחז את הבזך והוא הכף בראשי אצבעותיו ויש אומרים בשיניו, פירש רש"י ז"ל אחר שהניח את המחתה בארץ אוחז בידו של בזך כלפי בין זרועותיו ומעלה בין שני גודליו עד שמגעת לבין אצילי ידיו, פי' בין האצילים הנקראין קובדו"ש לעכבו ולתפשו בין שניהם. וקשה למה צריך לשיניו וראשי גודליו יעלהו בידו הימנית כיון שכבר הניח המחתה שבימינו בארץ והרי ימינו ריקנית, וי"ל שהרי אינו יכול לחפון אלא כשתהא שפת הכף האחרונה בראש פס ידו כדי שיריק אותה לתוך חופניו ולא תוכל הכף לעמוד שם אלא כשיעלה אותה בשיניו או בראשי אצבעותיו מעט מעט עד שתהא שפתה סמוך לפס ידו ויחזירה על חפניו.

8.3

תוס' ערכין דף יט. ד"ה מרפיקו

פי' רש"י אציל שקורין אשייל"א בלע"ז, ולא נראה שהרי בברייתא בגמרא תני עד האציל ואי אפשר שהוא אשייל"א דאיתא בפרק ב' דזבחים (דף יח:): ולא יחגרו ביזע שלא היו חוגרים במקום זיעה לא למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם (ולא תחת אצילי) [אלא כנגד אצילי] ידיהם ואי אמרת דהוא אשייל"א אדרבה שם הוא מקום זיעה, לכך פירש ר"י דהוא שקורין קוד"א ובמנחות (דף לו. ושם) ובזבחים (דף יט.) הארכת.

8.4

רש"י זבחים דף יח: ד"ה ולא למעלה מאציליהן

למעלה מנגד מרפקן שקורא קוד"א לפי ששם היד שוכב תמיד על הצלעות ומזיע.

דבקה למנא

9.1

רש"י מנחות יא. ד"ה בארעיתא דמנא

כגון שהיה לכלי בית קיבול מאחוריו כמו שיש בקערות.

9.2

מאירי יומא מז:

או שהטה את הכלי ונפל הקמח לצדו וקמץ משם שאע"פ שהוא תוך כלי אינו מונח בשולי הכלי, או שהפך הכלי על ידו ר"ל כלי שרת שבא ליתן את הקומץ בתוכו ונתן הקומץ בבית קבול שבשוליו שאע"פ שהוא בתוך כלי מ"מ אינו עומד בתיקונו כל אלו ספק כו'.

צוברה פנימה שהיא חוצה לו

10.1

גמ' יומא נב:

צבר את הקטרת על גבי גחלים: תנן כמאן דאמר צוברה תני חדא צוברה פנימה שהיא חוצה לו ותניא אידך צוברה חוצה שהיא פנימה לו אמר אביי תנאי היא, ואמר אביי מסתברא כמאן דאמר פנימה שהיא חוצה לו דתנן מלמדין אותו הזהרשלא תתחיל מפניך שמא תכוה.

10.2

רמב"ם עבודת יום הכפורים פ"ד ה"א

וצובר את הקטרת על גבי הגחלים בידו לפנים במחתה כדי שתהיה הקטורת קרוב לארון ורחוקה מפניו שלא יכוה.

10.3

פי' הר"ח שם

צבר את הקטורת ע"ג הגחלים. תנן כמ"ד צוברה לאפוקי ממ"ד מפזרה. וכשהמקטיר עומד אחוריו למזרח ופניו למערב וצובר הקטורת כלפי המערב שהוא פנים הבית ולפיכך א"ל הזהר אל תתחיל מלפניך שמא תכוה מן השלהבת העולה ומן העשן.